

N:o 3.

Ank. till. Riksd. kansli den 15 mars 1892, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 6, 13, 15, 16, 22 och 28 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hafva båda kamrarna hänvisat Kongl. Maj:ts till Riksdagen aflättna proposition n:r 28, deruti Kongl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag till ändrad lydelse af 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af etthundra-femtio och för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtionedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgan-dena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola,

för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att vardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting deltaga, må, så länge då gällande bestämmelse om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarne länder till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

7. Äro icke, då tillämpning skall ske af den i mom. 5 nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att nya valkretsar, som i följd af stadgandet i näst förestående mom. ännu ej utsett riksdagsmän, samt gamla valkretsar, för hvilka ökning af antalet riksdagsmän bör ega rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande af rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i afseende å ordningen för sagda rättighets utöfning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att nya valkretsar ega företräde framför äldre; att bland två eller flera nya valkretsar företrädet tillkommer den, som tidigast utträdt ur landsting; att valkretsar, för hvilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i mom. 2, ega företräde framför valkretsar, för hvilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i mom. 4; att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 ega välja ökadt antal riksdagsmän, den har företrädet, för hvilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, hvars folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne; att bland sådana valkretsar, hvilka jemlikt mom. 4 ega utse ökadt antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för hvilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöfverskott är störst; samt att i de fall, der folkmängdsöfverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjena till grund för bestämmande af företrädet dem emellan, detta skall afgöras genom lottning inför chefen för justitiedepartementet i närvaro af tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-tjugufem, deraf etthundra-femtio för landet och sjuttiofem för städerna,

väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval afven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttiofemtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder faststald.

§ 15.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställles ofördröjligen inom den valkrets, som utsett den afgångne, nytt val för den återstående tiden.

§ 16.

Å landet väljes riksdagsman indest elektorer. För hvarje kommun utses inför kommunalstämmans ordförande en elektor och derutöfver, efter

folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infor drar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas. Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhafvanden och för städerna till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, der flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.

§ 22.

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i val-

orten eller, der fråga om val för flera domsagor eller städer handlagts inom särskilda län, hos befallningshafvanden i det län, der slutliga handläggningen skett. För det ändamål eger klaganden hos domhafvande eller magistrat, som slutligen handlagt valfrågan, äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar derefter bör till klaganden utlemnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom åtta dagar efter valförrättningens slut ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 11 § stadgas, lemnar vederbörande i tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde eger att, sist inom åtta dagar efter deraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlemna sina besvär ställda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhållas, som ofvan i 11 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende derå, om afsägelsen egt rum vid valtillfälle, enligt mom. 1 i denna § och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enligt mom. 2.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag genom val fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att nya val anställas.

Om emellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligger Konungens befallningshafvande, när den afgangne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om nytt val; och, då den afgangne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande.

De skäl, som ligga till grund för den kongl. propositionen, innefattas i ett af chefen för justitiedepartementet i statsrådet den 29 januari 1892 afgifvet, så lydande yttrande:

»Nästlidna års riksdag anmälde i skrifvelse af den 12 mars, att Riksdagen antagit ett af konstitutionsutskottet vid 1890 års riksdag framställt förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen, enligt hvilket förslag nämnde §§ skulle erhålla följande lydelse:

»§ 6.

1. Första Kammaren skall bestå af etthundrafemtio ledamöter, hvilka för en tid af nio år utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgan- dena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfver- skjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; och skall vid tillämpning af den sålunda fastställda ordningen iakttagas, att inskränkning icke sker i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riks- dagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting deltaga, må, så länge då gällande ordning för valen lärer till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

§ 13.

1. Andra Kammaren skall bestå af tvåhundraotjugufem ledamöter, deraf etthundrafemtio för landet och sjuttiofem för städerna. Dessa leda- möter väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året, näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger dom- sagornas antal etthundrafemtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera väljer en riksdagsman. Öfverstiger dom- sagornas antal etthundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, angrän- sande domsagor, som hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttiofemtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämes, efter ofvan angifna grunder, hvarst tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställles, vinner tillämpning vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.»

Vid pröfning i statsrådet af nämnda förslag hade emellertid mot detsamma förekommit följande anmärkningar, nemligen, vid § 6: att stadgandena i mom. 1, å ena sidan, samt mom. 2 och 3, å den andra, kunde komma att stå i strid mot hvarandra; att nödiga föreskrifter saknades icke allenast om företrädesrätten till val, när två eller flere valkretsar, enligt senast af Konungen fastställd ordning, fått sitt representantantal ökad och ledighet uppstode inom valkrets, hvars representantantal minskats, utan afven angående föranstaltandet af val, i fråga hvarom stadgandena i § 28 vid de föreslagna nya anordningarna icke gjorde till fyllest; och att förslaget icke heller för det fall att två eller flere städer under samma valordningsperiod utträdt ur landsting löste den frågan, hvilken af dessa städer skulle hafva företrädesrätt att utse riksdagsman, då endast en ledighet funnes i den valkrets, städerna förut tillhört; samt vid § 13: att ehuru det blifvit förutsatt, att vissa domsagor kunde komma att två och två förenas till en valkrets, det likväl lemnats oafgjordt, hvilken af de begge domhafvandena i valkretsen det skulle åligga att förrätta riksdagsmannaval och, för den händelse domsagorna låge i särskilda län, hvilken befallningshafvande skulle vara behörig att upptaga och pröfva besvär öfver valet; samt slutligen att det icke vore angifvet något sätt för verkställandet under 1891 och nästföljande två år af val, som enligt § 15 mom. 2 kunde ifrågakomma; och med afseende å sålunda anmärkta brister i förslaget förklarade Kongl. Maj:t uti Sitt den 15 maj å rikssalen afgifna svar å Riksdagens skrifvelse, att Kongl. Maj:t funnit Sig icke böra till förslaget lemna samtycke.

Ehuru Riksdagens ofvannämnda förslag förfallit, torde det likväl böra tagas under öfvervägande om icke, på sätt Riksdagen med sitt förslag

åsyftat, riksdagsordningen bör ändras i den riktning, att antalet af representanter i Riksdagen fixeras och efter en bestämd proportion fördelas å ena sidan mellan de båda kamrarne och å andra sidan, med afseende på representationsrätten inom Andra Kammaren, mellan landsbygden och städerna.

För behovvet af en sådan grundlagsändring tala, efter min mening, följande skäl, nemligen: att, sedan antalet riksdagsmän, hvilket efter gällande riksdagsordnings antagande ökats med 60, så att det nu är 375, en ytterligare ökning ej kan blifva till gagn för riksdagsarbetet utan tvärt om, såsom inom Riksdagen framhållits, kommer att medföra förlösande af arbetskraft samt förlängande och fördyrande af riksdagarne, utan att gifva ökad säkerhet för mera mogna beslut; att, då genom omförmälda ökning Andra Kammaren förstärkts med 38 men Första Kammaren endast med 22 nya ledamöter, magtställningen mellan kamrarne vid gemensamma voteringar i afsevärd grad rubbats; att den vid riksdagsordningens antagande beräknade proportionen mellan landt- och stads-representanterna till förmån för städerna jemväl undergått förändring, enär städerna, hvilka 1867 hade 55 representanter och nu hafva 81, under tiden fått en tillökning af 26, då deremot antalet af de för landsbygden valde ledamöterne, hvilket 1867 var 135 och nu är 147, ökats med endast 12 ledamöter.

För att utröna graden af folkökningen och verkan af densamma på representationsrättens utöfning i städerna har jag låtit upprätta 2 tabeller, den ena öfver städernas och landsbygdens folkmängd, sådan den enligt officiella statistiken varit vid slutet af hvart och ett af åren 1840, 1850, 1860, 1870, 1880 och 1890, samt den andra öfver städernas och landsbygdens folkmängd, sådan den beräknats blifva vid slutet af åren 1900, 1910 och 1920, hvilken inom statistiska centralbyrån verkställda beräkning är grundad på den relativa folkökning, som faktiskt egt rum under tiden mellan 1860 och 1890 års folkräkningar. Af dessa tabeller, hvilka torde få biläggas dagens protokoll, framgår, att folkmängden under de näst före 1891 förflutna tre decennierna ökats, för städerna från 434,519 till 899,403 eller med 464,884 och för landsbygden från 3,425,209 till 3,885,272 eller med 460,063 samt antages under trettioårsperioden 1890—1920 komma att ytterligare ökas för städerna med 1,026,801 och för landsbygden med 533,158 invånare, äfvensom att ökningen i förhållande till de respektive folkmängderna vid de två trettioårsperiodernas början varit och äfven för framtiden beräknas blifva mångdubbelt större i städerna än på landsbygden. Den framtida folkökningens verkan på representationsrätten och dess fördelning mellan stad och land faller hjert i ögonen, om man med ledning af folkmängdssiffrorna i *tab. 2.* beräknar, huru städerna, om 6 och 13 §§

riksdagsordningen bibehållas oförändrade, 1920 skola blifva representerade. Resultatet af en sådan beräkning är: att de sjelfständigt väljande städerna sagda år skola ega utse 153 och de till valkretsar indelade städerna minst 18 högst 36 ledamöter i Andra Kammaren, hvarigenom antalet af de nu varande 81 stadsrepresentanterna i Andra Kammaren ökas med minst 90; att antalet af städernas representanter i Första Kammaren får en tillökning af 30; och att hela ökningen af stadsrepresentanter i riksdagen följaktligen kommer att uppgå till minst 120. Antalet af landsbygdens representanter skola väl ock ökas; men denna ökning skall sannolikt blifva ringa i förhållande till ökningen för städerna, ty först och främst uppgår den för landsbygden beräknade folkmängdstillväxten endast till ungefär hälften af städernas, och vidare bör tagas i betraktande, dels att den del af folkökningen för landsbygden, hvilken belöper på de större domsagorna med mer än 40,000 invånare, ej verkar till utsträckning af dessa domsagors valrätt, och dels att då, enligt *tab. 2*, tretton städer med 507,895 invånare under trettioårsperioden 1890—1920 komma att utträda ur landstingen, folkökningen, hvad landstingsområdena beträffar, icke synes kunna i någon större grad inverka på landstingens valrätt.

Den utredning jag nu gjort synes utvisa, att förut af mig framhållna missförhållanden, som uppkommit under tillämpningen af de nu gällande grunderna för riksdagsmannaval, i en ej aflägsen framtid skola högst betydligt ökas; och jag anser mig därför böra föreslå, att samma grunder så fort ske kan ändras.

Under det sista decenniet hafva förslag riksdag efter riksdag väckts om ändring af de ifrågavarande §§ i riksdagsordningen; men de flesta af dessa förslag hafva varit antingen stödda på obilliga grunder eller så affattade, att det med dem äsyftade ändamålet endast ofullständigt kunnat uppnås. De hafva därför icke tillvunnit sig något allmännare bifall inom Riksdagen. Det förslag åter, som af sista Riksdag antogs, men till hvilket Eders Kongl. Maj:t, såsom förut är nämndt, för brister af formel beskaffenhet vägrat samtycke, synes mig hvila på rättvisa grunder och vara eguadt att fullständigt förekomma ej allenast öfverbefolkning i Riksdagens kamrar utan äfven rubbningar i förhållandet mellan kamrarne och mellan landsbygdens och städernas representanter i Andra Kammaren. Emot förslaget har väl blifvit anmärkt, att representationsrätten för de till valkretsar indelade mindre städerna skulle mer och mer inskränkas till förmån för de större städerna, men sådant är icke att befara. *Tab. 1* och *2* visa nemligen, att, om förslagets stadganden tillämpats från 1840 till närvarande tid, endast obetydliga ändringar skulle skett i städernas representationsrätt,

och att samma rätt jemväl under en lång framtid skulle blifva så stadgad och fast som man skäligen kan önska.

Då jag på sätt redan är antydt i allt hufvudsakligt ansluter mig till det af Riksdagen antagna förslaget, torde jag till stöd för stadgandena i detsamma få återropa 1890 års konstitutionsutskotts betänkande n:o 1, hvori utskottet anført: att riksdagsmännens antal borde bestämmas för Första Kammaren till 150 och för Andra Kammaren till 225; att af Andra Kammarens 225 ledamöter borde utses 150 för landet och 75 för städerna; att samtliga riksdagsmännens antal således skulle blifva 375; att detta tal kunde synas väl högt, men att utskottet, som utgått från den åsigten att det vore lämpligast att göra minsta möjliga rubbningar i de olika valkretsarnas befintliga representationsrätt, ej kunnat finna något mindre tal, som medgäfvade en så nära anslutning till för handen varande förhållanden och derjemte en så lämplig afvägning af proportionen emellan ej mindre ledamöterna i Första och i Andra Kammaren än äfven inom Andra Kammarerna mellan representanterna för landsbygden och för städerna; att till stöd för bestämmandet af siffrorna 225 och 150, såsom angifvande förhållandet mellan Andra Kammaren och Första Kammaren, kunde anföras, att dessa siffror innehölle i det allra närmaste samma proportion som den, hvilken låg till grund för de siffror, som justitiestatsministern vid föredragning af förslaget till nu gällande riksdagsordning i statsrådet den 5 januari 1863, i enlighet med 1861 års folkmängdsförhållanden, angaf för att visa, huru proportionen mellan kamrarne skulle komma att ställa sig, och hvilka sistnämnda siffror voro 180 för Andra Kammarens och 119 för Första Kammararens ledamöter; att Andra Kammarerna i följd häraf komme att, såsom från början var afsedt, utgöra $\frac{3}{5}$ och Första Kammarerna $\frac{2}{5}$ af representationen; att, hvad anginge proportionen inom Andra Kammarerna emellan lands- och stadsrepresentanterna, utskottet utgått från de förhållanden, som vid betänkandets afgifvande voro rådande, och enligt hvilka de förstnämnda utgjorde omkring $\frac{2}{3}$ och de senare $\frac{1}{3}$ af ledamöterna i denna kammar; att denna proportion afveke något från det förhållande emellan dessa representanter, som vid riksdagsordningens antagande egde rum, men hvilket dock icke kunde anses hafva varit af lagstiftaren afsedt att för alltid bibehållas, enär bestämmelsen om rätt för städerna att, i jemförelse med folkmängden, utse ett större antal riksdagsmän än landet, måste, med antagande af en fortgående folkmängdstillväxt såväl i städerna som på landsbygden, leda till en större ökning af städernas representanter än landets; att det också visade sig att, under det, med afseende å 1861 års folkmängdsförhållanden, landet beräknades komma att välja 130 och städerna 50 representanter i Andra Kammarerna, redan vid den första riksdagen efter

antagandet af den nya riksdagsordningen valdes 135 för landet och 55 för städerna, hvilka siffror småningom förändrades så, att vid de val, som närmast föregingo år 1888, landet utsåg 146 och städerna 76, dessa senare således något mera än $\frac{1}{3}$ af kammarens hela då varande antal 222; att till den nämnda proportionen af två representanter för landet mot en för städerna ansåge utskottet landets och städernas representationsrätt böra bestämmas; att emot fastställandet af denna proportion hade anmärkts, att det väl kunde tänkas, att städernas sammanlagda folkmängd kunde komma att öfverstiga $\frac{1}{3}$ af hela rikets, och att i detta fall ifrågavarande proportion mellan landets och städernas representationsrätt vore uppenbart oriktig; att de officiella statistiska uppgifterna angående utvecklingen af förhållandet emellan lands- och stadsbefolkningen emellertid visade, att stadsbefolkningen, som år 1850 utgjorde 10,9 procent, år 1860 11,26 procent och 1870 12,95 procent af hela landets befolkning, trots städernas synnerligen starka tillväxt under senare tider, år 1880 ej uppgått till mer än 15,12 procent och för år 1887 utgjorde 17,78 procent af rikets folkmängd; att den tidpunkt, då det förutsatta fallet kunde antagas komma att inträffa, fördenskull syntes i alla händelser vara så aflägsen, att det ej vore nödigt eller lämpligt att nu för detsamma stifta lag; att hvad anginge sammanställningen af Första Kammaren, så bibehölles oförändradt hvad i § 6 riksdagsordningen föreskrefves derom, att ledamöterna af denna kammare skola utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga; att för att utröna, huru många af kammarens 150 ledamöter hvarje dylik valkorporation hade att välja, rikets folkmängd måste först delas med 150; att den qvot, som dervid erhöles, blefve bestämmande för antalet riksdagsmän för landstingsområdet eller staden, i det att valkrets egde välja minst en riksdagsman för hvarje fullt tal af sin folkmängd, som motsvarade nämnda qvot; att om valkrets hade mindre folkmängd än berörda qvot, egde den likväl, i enlighet med nu gällande bestämmelser om stad, som ej deltog i landsting men hvars folkmängd icke uppginge till 30,000, utse en riksdagsman; att det väl icke någonsin torde inträffa, att den qvot, som är bestämmande för antalet af valkretsens riksdagsmän, jemnt ginge upp i den siffra, som betecknade folkmängden i valkretsen, utan att öfverskott uppstode; att detta åter hade till följd, att man genom sammanslagning af det antal riksdagsmän, som för hvarje valkrets bestämdes efter den folkmängd, som motsvarade förberörda qvot eller en hel multipel deraf, ej kunde erhålla det erforderliga antalet riksdagsmän; att det antal, som då fattades, skulle fyllas från de valkretsar, som hade största öfverskjutande talen; att beträffande reglering af valkretsarne hade utskottet funnit lämpligast, att den företoges af Konungen och icke af kammaren

sjelf, då det endast gälde tillämpning af noga bestämda grunder, och hela åtgärden således i intet afseende skilde sig från en vanlig förvaltnings-åtgärd; att utskottet vidare ansett, att en viss stadga borde gifvas åt den sålunda en gång gjorda valkretsindelningen, och därför föreslagit, att förändringar i fråga om valkretsarne och det antal riksdagsmän, de hvar för sig skulle utse, finge ega rum endast i samband med periodvis återkommande allmänna regleringar; att hvad anginge den tid, för hvilken den fastställda valkretsindelningen borde gälla, syntes denna böra bestämmas till 10 år; att vid de omregleringar, som sålunda skulle ske hvart tionde år, likväl borde iakttagas, att, för den händelse valkrets, som utsett flere representanter, sedermera förlorade rätt att välja lika stort antal, någon inskränkning icke finge ske i den af samma valkrets redan utsedde riksdagsmannens befogenhet att under nio år vara riksdagsman; att då han alltså fortfarande egde fullgöra sitt riksdagsmannaupdrag för den tid som kunde återstå, blefve deraf en följd, att den valkrets, som blifvit berättigad att utöfver sitt förra antal utse ytterligare en riksdagsman, dock icke finge utöfva denna rätt, förr än förstnämnda riksdagsmans funktionstid lupit ut eller riksdagsmannen eljest afginge, enär, om detta icke iakttoges, sammanlagda antalet riksdagsmän för kammaren komme att öfverstiga 150; att af samma skäl finge icke heller stad, som under den tid, för hvilken den af Konungen fastställda ordningen vore gällande, upphörde att delta i landsting, genast välja riksdagsman, utan måste afvakta uppkommande ledighet bland riksdagsmännen för det landstingsområde, staden förut tillhört; att, så snart emellertid en dylik ledighet yppade sig, staden inträdde i utöfningen af sin sjelfständiga representationsrätt, och landstingsområdet blefve från den tiden representeradt af en riksdagsman mindre än förut; att om det mot förmodan inträffade, att stad, som ej deltagit i landsting, sedermera komme att tillhöra detsamma, staden naturligtvis efter den tiden icke hade sjelfständig representationsrätt, utan egde endast att vid uppkommande ledighet utse riksdagsman tillsammans med landstinget, hvilket, intill dess ny reglering skedde, hade att utöfva den valrätt, som förut tillkommit både staden och landstinget; att vidkommande härefter sammansättningen af Andra Kammaren, så utgjorde fortfarande på landet domsagan valkrets, likasom städerna hvar för sig eller i förening med andra städer egde utse riksdagsman; att hvad landets representanter anginge, så hade hvarje domsaga att utse en riksdagsman; men att, enär domsagornas antal utgjorde endast 116, borde, för att det bestämda antalet riksdagsmän eller 150 skulle uppnås, 34 de folkrikaste domsagorna indelas i två valkretsar, för hvilka hvardera valdes en riksdagsman; att, om domsagornas antal komme att öfverstiga 150, domsagor, som gränsa till hvarandra och hafva minsta

sammanlagda folkmängden, skulle två och två förenas med hvarandra till valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman; att bestämmelserna om städernas representationsrätt icke kunde blifva lika enkla, som de stadganden, hvilka ordnade representationsrätten för landsbygden; att det måste tillses, att å ena sidan alla städer komme i utöfning af sin representationsrätt och att å andra sidan de större städerna i mån af deras högre folkmängdssiffra finge välja flere representanter; att för vinnande af dessa syftemål hade man till en början att gå till väga på samma sätt, som föreskrifves med afseende på sammansättningen af Första Kammaren, nemligen att dela folkmängden i rikets samtliga städer med 75, då en qvot erhöles, och att låta denna qvot blifva bestämmande för antalet af städernas riksdagsmän; att hvarje stad, hvars folkmängd uppginge till nämnda qvot, egde utse en riksdagsman och derefter flere, allt efter som folkmängden utgjorde en hel multipel af den funna qvoten; att städer deremot, som hade mindre folkmängd än nu är sagdt, skulle, så vidt lämpligen ske kunde, länsvis ordnas i valkretsar, hvilka hvardera utsåge en riksdagsman; att förslagets bestämmelser ej medgäfvade ett fastställande af gränser för befolkningens storlek inom valkretsarne; att på samma gång som detta stadgande medgäfvade ett berättigande att till samma valkrets hänföra städer från olika län, medförde det en förpligtelse, att detta ej må ske i andra fall, än när det för vinnande af bästa möjliga valkretsindelning kunde anses lämpligt; samt att antalet af valkretsarne berodde på, huru stort antal återstode att välja, sedan de städer, hvilka hvar för sig hade att utse riksdagsmän, fått sitt representantantal bestämdt.

Sedan jag sålunda redogjort för motiven till det af Riksdagen antagna förslaget, har jag att yttra mig om afhjelpandet af de brister i nämnda förslag, hvilka utgjorde hinder för sanktion å detsamma.

Hvad då först angår anmärkningen vid 6 §, att stadgandena i 1 mom. å ena sidan samt 2 och 3 mom. å den andra kunde komma att stå i strid mot hvarandra, så grundar sig denna anmärkning på det antagande, att ett större antal städer, som nu deltaga i landsting, skola derur utträda och hafva en folkmängd, som föga öfverstiger 25,000, i hvilket fall det vore möjligt, om än mindre sannolikt, att antalet riksdagsmän för dessa städer sammanlagdt med det antal, som öfriga valkretsar skola utse, komme att uppgå till mera än 150. Då det antagna fallet väl knappast kommer att inträffa förr än i en aflägsen framtid, synes denna anmärkning i och för sig icke böra föranleda ändring af förslaget, helst den, om anledning framdeles förekommer, lätteligen kan, utan grundlagsändring, undanröjas derigenom, att det i förordningen om landsting § 1 stadgade folkmängdstal, som berättigar till utträde ur landsting, höjes till

ett tal, som ungefärligen motsvarar $\frac{1}{150}$ af rikets folkmängd. Hvad i öfrigt blifvit mot 6 § anmärkt föranleder mig föreslå, dels att i nämnda § införas ett nytt mom. angående ordningen för valrättens utöfvande i vissa fall och dels att åt 28 § riksdagsordningen gifves en förändrad lydelse, så att Konungen i alla förekommande fall förordnar om föranstaltandet af val till Första Kammaren. Anmärkningarna emot 13 § föranleda dertill, att nödiga föreskrifter i anmärkta hänseendena böra införas uti 15, 16 och 22 §§ af riksdagsordningen.»

Då förevarande, af Kongl. Maj:ts framlagda förslag i allt hufvudsakligt öfverensstämmer med det af Riksdagens båda kamrar år 1891 antagna förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen, och de med afseende å sistnämnda förslag vid detsammas pröfning i statsrådet anmärkta brister, enligt utskottets uppfattning, blifvit genom Kongl. Maj:ts förslag afhjelpa, hemställer utskottet,

att följande genom Kongl. Maj:ts proposition framlagda förslag till ändrad lydelse af nedannämnda §§ i riksdagsordningen måtte af Riksdagen antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

§ 6.

Första Kammarens ledamöter skola, för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

Hvarje landsting och sådan stad, som nu nämnd är, väljer, efter folkmängden inom sitt område, en riksdagsman för hvarje fullt tal af trettio-tusen. Går ej folkmängden upp till trettio-tusen, väljes dock en riksdagsman.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af etthundra-fem-tio och för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundra-fem-tiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgandena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting deltaga, må, så länge då gällande bestämmelse om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarne ländes till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

7. Äro icke, då tillämpning skall ske af den i mom. 5 nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att nya valkretsar, som i följd af stadgandet i näst förestående mom. ännu ej utsett riksdagsmän, samt gamla valkretsar, för hvilka ökning af antalet riksdagsmän bör ega rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande af rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i afseende å ordningen för sagda rättighets utöfning dessa valkretsar emellan, gälla

till efterrättelse: att nya valkretsar ega företräde framför äldre; att bland två eller flera nya valkretsar företrädet tillkommer den, som tidigast utträdt ur landsting; att valkretsar, för hvilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i mom. 2, ega företräde framför valkretsar, för hvilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i mom. 4; att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 ega välja ökad antal riksdagsmän, den har företrädet, för hvilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, hvars folkmängd mest öferskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne; att bland sådana valkretsar, hvilka jemlikt mom. 4 ega utse ökad antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för hvilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöferskott är störst; samt att i de fall, der folkmängdsöferskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjena till grund för bestämmande af företrädet dem emellan, detta skall afgöras genom lottning inför chefen för justitiedepartementet i närvaro af tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter väljas för en tid af tre år, räknade

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-tjugu-

från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som, oberräknadt dertill hörande städer, har större folkmängd än fyratiotusen, varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman.

3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen. Öfriga städer skola första gången af Konungen, och derefter hvart tionde år af kammaren, ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst sextusen och högst tolf tusen.

fem, deraf etthundra femtio för landet och sjuttio fem för städerna, väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundra femtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundra femtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttio femtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttio femtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes,

efter ofvan angifna grunder, hvar tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder faststald.

§ 15.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställas ofördröjligen nytt val för den återstående tiden.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställas ofördröjligen inom den valkrets, som utsett den afgångne, nytt val för den återstående tiden.

§ 16.

Valen förrättas, för landet, inför domhafvanden medelst elektoror, som utses inför kommunalstämmans ordförande. För hvarje kommun väljes en elektor och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad

Å landet väljes riksdagsman medelst elektoror. För hvarje kommun utses inför kommunalstämmans ordförande en elektor och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Dessa elektoror sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en

och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas. Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhafvanden och för städerna till magistraten i

valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas. Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat;

den stad, som största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, der flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.

och skola för rösternas sammanräkande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhafvanden och för städerna till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, der flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.

§ 22.

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i valorten eller, der fråga om val för flera städer handlagts inom särskilda län, hos befallningshafvanden i det län, der slutliga handläggningen skett. För det ändamål eger klaganden hos domhafvande eller magistrat, som slutligen handlagt valfrågan, äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar derefter bör till klaganden utlemnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i valorten eller, der fråga om val för flera domsagor eller städer handlagts inom särskilda län, hos befallningshafvanden i det län, der slutliga handläggningen skett. För det ändamål eger klaganden hos domhafvande eller magistrat, som slutligen handlagt valfrågan, äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar derefter bör till klaganden utlemnas; och skall han, vid förlust af

åtta dagar efter valförrättningens slut ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 11 § stadgas, lemnar vederbörande tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde eger att, sist inom åtta dagar efter deraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlemna sina besvär stälda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhålles, som ofvan i 11 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende derå, om afsägelsen egt rum vid valtillfälle, enligt mom. 1 i denna § och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enligt mom. 2.

talans, sist inom åtta dagar efter valförrättningens slut ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 11 § stadgas, lemnar vederbörande tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde eger att, sist inom åtta dagar efter deraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlemna sina besvär stälda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhålles, som ofvan i 11 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende derå, om afsägelsen egt rum vid valtillfälle, enligt mom. 1 i denna § och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enligt mom. 2.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag genom val fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att nya val anställas.

Om emellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgång uppstår, åligger Konun-

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag genom val fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att nya val anställas.

Om enellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgång uppstår, åligger Konungens

gens befallningshafvande tillse och föranstalta, att nytt val anställles.

befallningshafvande, när den afgångne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om nytt val; och, då den afgångne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande.

Stockholm den 14 mars 1892.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herr *Elowson*, som anført:

De snabbt på hvarandra följande förslag till förändring af representationens sammansättning, hvilka blifvit framlagda än af enskilda motionärer, än af konstitutionsutskottet och än slutligen af Kongl. Maj:ts regering, få sin rätta förklaring, om de ställas i samband med de politiska företeelserna i vårt lands nyaste historia.

Under sista skedet af fyrståndsrepresentationen voro borgare- och bondestånden i allmänhet ense om de åtgärder, som borde vidtagas för befrämjande af landets andliga och materiella utveckling. Men efter antagandet af 1866 års riksdagsordning varade icke enigheten länge emellan de fåtaliga stadsrepresentanterna å ena sidan och de talrikare ombuden fran landsbygden å andra sidan. Skilda åsigter började att göra sig gällande. Dertill kom, att folkmängden i städerna, tack vare en relativt frisinnad tullpolitik, började visa tendens till en betydligt hastigare tillväxt, än man förut hade antagit såsom sannolik. Detta hade enligt riksdagsordningens

bestämmelser till följd, att äfven antalet representanter från städerna började ökas inom Andra Kammaren. Den större och mäktigare gruppen af riksdagsmän för landet började att med en viss oro betrakta tillökningen af stadsrepresentanterna, helst dessa lade i dagen åsigter, som betydligt afveko från landtrepresentanternas. Särdeles i fråga om statsanslag röstade oftast riksdagsombuden från städerna med majoriteten inom Första Kammaren. Följden häraf vardt, att bland valmännen på landsbygden spriddes misstro emot städernas representanter. Denna misstro utvecklade sig småningom till en i sinnena hugfästad föreställning om en bestämd meningsskiljaktighet emellan ombuden för landsbygden och ombuden för stadsvalkretsarne. Icke underligt att omsider försök gjordes att hämma och begränsa tillväxten af stadsrepresentanterna. Dessa försök kunna väl förklaras dels af den mera i dagen liggande omständigheten, att representationen verkligen blifvit med hänsyn till folkmängden sammansatt på ett för städerna gynsamt sätt, dels af den mera djupt liggande grunden, att en inskränkning af den svagares magtutveckling faller sig temligen lätt.

De förhållanden, som hade till följd, att valmännen i domsagorna på landet erhöilo föreställning derom, att riksdagsmännen från landsbygden icke drogo jemnt med dem från städerna, hade emellertid den inverkan på Första Kammaren, att densamma ansåg sig böra upprätthålla städernas författningsenliga representation. Detta kunde förklaras dels af Första Kammarens högsinta tänkesätt att vilja skydda den svagare parten, dels af politisk klokhetsberäkning att icke lemna sitt bistånd till att försvaga egna meningsfränder.

Kom så en omkastning med hänseende till den politiska ställningen. De spörsmål, som angingo tulltaxan, började intaga främsta rummet. Under dem skulle allt annat, till och med grundlagsbestämmelser, underordnas. Detta hade till följd, att städerna, hvilka under det s. k. frihandelssystemet i hög grad uppblomstrat, snart fingo erfara, hurusom mäktiga krafter började verka för en inskränkning af deras representanters inflytande inom Riksdagen. Der stadsrepresentanterna förut haft meningsvänner, funno de nu motståndare.

I följd af den sålunda skedda omkastningen i afseende på uppfattningen af hufvudfrågan inom det politiska lifvet hade man visserligen kunnat vänta, att städernas representanter skulle mottagas såsom bundsförvandter af den liktänkande fraktionen bland riksdagsmännen från landet. Om ock detta i hufvudsaklig mån inträffat, hafva likväl icke förutsättningarna och betingelserna för det nya bundsförvandtskapet blifvit till sin fulla betydelse insedda af valmännen i allmänhet på landet. Den under tiden näst efter den stora representationsreformens genomförande uppkomna miss-

tron med hänsyn till stadsrepresentanterna har icke velat vika. Denna egendomliga omständighet har till följd, att valmännen inom frihandelsvänliga valkretsar på landet mena, att det skulle vara riktigt och välbetänkt, om deras ombud vid Riksdagen bekämpa sina egna meningsfränder.

Stor enighet synes råda derom, att en begränsning af representantantalet är behöflig. Men på samma gång man i det af Kongl. Maj:ts regering framlagda förslag anfört motiv för en *begränsning*, har man slutat med att föreslå en *fixering*. Ifrågavarande kungliga förslag afviker äfven mer än nödigt är från grundvalarne för 1866 års riksdagsordning.

Hufvudbestämmelserna i nu gällande riksdagsordning utstaka den väg, på hvilken man har att inslå, när en begränsning af riksdagsmännens antal visas af erfarenheten erforderlig, nämligen *att höja de siffror, som beteckna de af folkmängden beroende vilkoren för att välja riksdagsman*. Denna väg till målets ernående är ock anvisad i den af herr A. Lilienberg m. fl. inom Andra Kammaren väckta motionen n:o 177. Under diskussionen i utskottet har jag yrkat bifall till de ändringar af §§ 6 och 13 i riksdagsordningen, hvilka i nämnda motion föreslås. Ehuru jag inom utskottet icke lyckats vinna förord för detta mitt yrkande, anser jag likväl det i nyssnämnda motion n:o 177 framställda förslag vara det för tillfället bästa och derjemte det, som mest tillfredsställer den sant fosterlandsälskande grupp af riksdagsmän, hvilken jag räknar för en ära att tillhöra.

Under förarbetena till representationsreformen 1865 och 1866 hafva förslag om fixering af medlemsantalet inom Riksdagen blifvit framställda, men dessa förslag hafva vid deras pröfning blifvit förkastade. En dylik fixering är för den skull icke öfverensstämmande med grunderna för nu gällande riksdagsordning. Särskildt kan med fog anmärkas mot *den fixering af medlemsantalet*, som det kungliga förslaget vill fastställa, att proportionen mellan kamrarnes medlemsantal skulle icke så litet komma att avvika från det faktiskt bestående förhållandet. Denna afvikelse är till fördel för den Första Kammaren och till förfång för den Andra. Något rimligt skäl, hvarför Andra Kammaren skulle låta sig nöja med detta missförhållande, som uppenbart länder densamma till förfång, torde icke kunna angifvas. Ett försvagande af Andra Kammaren i sammanhang med en förstärkning af den Första synes icke vara en tidsenlig anordning.

Konstitutionsutskottet har i *ett sammanhang* behandlat Kongl. Maj:ts proposition om ändringar af vissa paragrafer i riksdagsordningen och de

motioner, hvilka angående samma ämne blifvit väckta och till utskottet remitterade. Detta oaktadt har utskottsmajoriteten beslutit, att utskottets utlåtande skulle expedieras under *tvenne skilda* nummer, nemligen n:o 3 och n:o 4. Emot ett sådant förfaringssätt har jag till protokollet anmält min reservation.

I enlighet med hvad jag i det föregående haft äran uttala, anser jag utskottet hafva bort hemställa,

det Riksdagen måtte, med afslag å Kongl. Maj:ts proposition n:o 28, innehållande förslag till ändrad lydelse af 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen, besluta att, i öfverensstämmelse med den af herr A. Lilienberg m. fl. inom Andra Kammaren väckta motionen n:o 177, antaga till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 6 och 13 riksdagsordningen:

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola för en tid af 9 år utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landsting och sådan stad, som nu nämnd är, väljer, efter folkmängden inom sitt område, en riksdagsman för hvarje fullt tal af fyratiotusen. Går ej folkmängden upp till fyratiotusen, väljes dock en riksdagsman.

3. Landsting och stad, som vid 1892 års slut egde utse två eller flere riksdagsmän, bibehålle dock rätt att välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af trettiotusen, men ej för större folkmängd än det eller den hade vid nämnda års slut, och må ej utse ökad antal riksdagsmän förr, än folkmängden, enligt hvad i mom. 2 är stadgadt, dertill föranleder.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som, oberäknadt därtill hörande städer, har större folkmängd än fyratiotusen, varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman.

3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman och därutöfver en för hvarje fullt tal af tjugutusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen. Öfriga städer skola första gången af Konungen, och derefter hvart tionde år af kammaren, ordnas, såvidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst sextusen och högst tolf tusen.

4. Stad, som vid 1892 års slut egde utse två eller flere riksdagsmän, bibehålle dock rätt att välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen, men ej för större folkmängd än den hade vid nämnda års slut, och må ej utse ökad antal riksdagsmän förr, än folkmängden, enligt hvad i mom. 3 är stadgadt, dertill föranleder.

af herr *Johnsson*;

af herr *Vahlin*, som yttrat:

I utskottets hemställan till Riksdagen att oförändradt antaga af Kongl. Maj:t framlagdt förslag till ändrad lydelse af §§ 6, 13, 15, 16, 22 och 28 riksdagsordningen har jag af flera skäl icke kunnat instämma. I detta förslag, afsedt att rätta ett allt mer tilltagande missförhållande mellan antalet landet och städerna tillkommande ledamöter i Riksdagens Andra Kammare, hvilket missförhållande härrört deraf, att man vid nuvarande riksdagsordnings affattande icke förutsåg en så snabb tillväxt af städernas befolkning, som sedan visat sig bli förhållandet, finnes emellertid icke intagen någon bestämmelse till förebyggande af ett nytt, lika svårt missförhållande, som kan, och, enligt hvad statistiska data ge vid handen, med all sannolikhet skall inom en icke aflägsen framtid framkallas af alldeles samma orsak, som framkallat det nu öfverklagade. Om den beräkning af städernas folkmängd till 1920, hvilken som bevisningsmateriel vidfogats den kongl. propositionen, fortsattes till 1927, visar

sig deraf, att städernas folkmängd då vuxit till en tredjedel af hela rikets, och att de därför med all sannolikhet efter denna tid, i fall den kongl. propositionen oförändrad antagits, komma att i Andra Kammaren ega ett mindre antal riksdagsmän, efter befolkning, än landsbygden. Att utskottet i sitt betänkande n:o 4, till förekommande af ett dylikt förhållande, anser sig böra tillstyrka ett tillägg till det kongl. förslaget, synes mig endast utgöra ett ytterligare stöd för att det kongl. förslaget utan ett dylikt tillägg icke bort af utskottet tillstyrkas.

Då städernas representanter principiellt medgifvit en fortgående afskrifning af den städerna genom grundlagsbud tillförsäkrade företrädesställning af en i förhållande till befolkning starkare representation än landet, synes det mig vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att denna afskrifning af innehafvande rätt endast får ske genom förlorad tillväxt i antalet representanter, icke, som det kongl. förslaget bestämmer, genast inträda genom en godtyckligt gjord minskning deri från 81 till 75, under det att landsbygdens representanter ökas med 3.

Då genom det kongl. förslaget antalet ledamöter i Första Kammaren ökas med 3, men i Andra Kammaren minskas med 3, skall Första Kammaren, om detta förslag antages, på de gemensamma voteringarna vinna ett icke obetydligt ökad inflytande.

Ett dylikt stärkande af den Första Kammarens magtställning gent emot den Andra är en för reformens hufvudsyfte icke blott främmande och obehöflig, utan enligt min uppfattning bestämdt skadlig förändring. Hvilken proportion mellan kamrarnes ledamotstal förutsattes sasom lämplig vid nya, ännu opröfvade förändringars införande genom riksdagsordningen af år 1866, lär dock nu endast den erfarenhet, som sedan dess vunnits, böra vara den grund, på hvilken en förändring af denna proportion bör stödjas. Af denna erfarenhet synes mig framgå, att Andra Kammaren icke ens på ekonomiska frågor afgörande eger det inflytande, som man vid riksdagsordningens antagande med goda skäl förutsatte, att den skulle och borde komma att ega, likasom att dess betydelse i öfrigt snarare kan förväntas af- än tilltaga, äfven utan frivilligt frånträädande af vunna fördelar.

De här franhållna bristerna i Kongl. Maj:ts förslag synas mig i väsentlig mån afhjelpa i det af herr Nils Svensson i motion n:o 179 framlagda förslag i samma ämne. Enligt detta förslag skulle Andra Kammaren erhålla 230 ledamöter, deraf 150 för landet och 80 för städerna, hvarjemte äfven behöfliga bestämmelser för ändring af denna fördelning af riksdagsmän mellan städer och landsbygd för det fall, att städernas befolkning vuxit till mer än $\frac{80}{230}$ af hela rikets, i förslaget intagits. Det är emellertid icke att förvänta, det Riksdagen i grundlagsfråga skulle antaga enskild

motionärs förslag, öfver hvars formella beskaffenhet konstitutionsutskottet icke ens uttalat sig; men, för så vidt Riksdagen i öfrigt gillar Kongl. Maj:ts förslag, liksom äfven det tillägg dertill, som i utskottets utlåtande n:o 4 framlagts, lära inga betänkligheter af dylik art förefinnas mot antagande af ett förslag, som, med bibehållande såväl af Kongl. Maj:ts förslag som af utskottens tilläggsmoment oförändrade i öfrigt, endast derifrån skiljer sig genom förändrade siffertal i § 13.

På nu anförda skäl anser jag, att utskottet bort, med förklarande att Kongl. Maj:ts förslag icke oförändradt kunnat af utskottet tillstyrkas, hemställa,

att följande förslag till ändrad lydelse af nedannämnda §§ i riksdagsordningen måtte af Riksdagen antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

§ 6.

(Lika Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag.)

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio, deraf etthundra-femtio för landet och åttio för städerna, väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en åttiondedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en åttiondedel af städernas folk-

mängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af oförmälda valkretsar, så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder faststald.

5. Uppgår städernas folkmängd till mer än åttio tvåhundra-trettiondedelar af folkmängden i hela riket, skall det här ofvan föreskrifna antalet riksdagsmän tvåhundra-trettio, utses för landet och för städerna efter förhållandet mellan folkmängden å landet och i städerna. Det antal riksdagsmän, som sålunda bör utses för landet och för städerna, bestämmes af Konungen vid fastställande af den i mom. 4 oförmälda ordning, dervid i öfrigt stadgandena i mom. 2 och 3 skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

§ 15.

(Lika Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag.)

§ 16.

(Lika Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag.)

§ 22.

(Lika Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag.)

§ 28.

(Lika Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag.)

samt af herr *Hedin* mot utskottets åtgärd att tillstyrka Riksdagen att antaga Kongl. Maj:ts proposition till hvilande.

Herr *Billing* har velat tillkännagifva, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.

Bilagor till Kongl. Maj:ts proposition.

Tab. 1.

Folkmängden för städerna och för landsbygden åren 1840—1890.

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.
Stockholm	84,161	20	93,070	19	112,391	19	136,016	18	168,775	18	246,154	20
Södertelge	1,156	—	1,245	—	1,719	—	2,150	—	3,510	—	4,590	—
Norrtelge	1,077	—	1,012	—	1,199	—	1,404	—	1,879	—	2,471	—
Vaxholm	921	—	911	—	1,048	—	1,088	—	1,278	—	1,591	—
Öregrund	592	—	667	—	679	—	764	—	822	—	945	—
Östhammar	561	—	618	—	569	—	637	—	661	—	725	—
Sigtuna	399	—	426	—	460	—	487	—	609	—	552	—
Upsala	5,203	1	6,952	1	8,459	1	11,433	1	15,675	1	21,511	1
Enköping	1,309	—	1,413	—	1,553	—	1,885	—	2,545	—	3,289	—
Nyköping	3,486	—	3,806	—	4,794	—	4,091	—	4,813	—	5,978	—
Eskilstuna	3,260	—	3,961	—	4,620	—	5,716	—	8,161	—	10,909	—
Strengnäs	1,127	—	1,244	—	1,583	—	1,639	—	1,594	—	1,356	—
Torshälla	596	—	630	—	820	—	783	—	906	—	1,754	—
Mariefred	560	—	610	—	663	—	699	—	809	—	977	—
Trosa	529	—	471	—	445	—	453	—	545	—	600	—
Linköping	4,767	1	5,240	1	6,138	1	7,257	1	8,752	—	12,649	1
Norrköping	12,829	3	16,916	3	19,956	3	23,850	3	26,735	2	32,826	2
Vadstena	1,952	—	2,225	—	2,411	—	2,399	—	2,398	—	2,198	—
Söderköping	1,145	—	1,254	—	1,549	—	1,585	—	1,783	—	1,840	—
Skeninge	1,080	—	1,230	—	1,511	—	1,430	—	1,530	—	1,363	—
Motala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,616	—
Jönköping	4,742	1	6,008	1	7,444	1	10,879	1	16,147	1	19,682	1
Eksjö	1,700	—	1,866	—	1,912	—	2,304	—	2,854	—	3,218	—
Grenna	735	—	902	—	1,174	—	1,272	—	1,390	—	1,169	—
Vexjö	2,342	—	2,665	—	3,229	—	3,737	—	4,935	—	6,606	—
Kalmar	5,964	1	6,634	1	8,061	1	9,275	1	10,963	1	11,772	—
Vestervik	3,550	—	4,346	—	5,257	—	5,127	—	6,189	—	6,872	—
Oskarshamn	—	—	—	—	2,237	—	3,284	—	5,382	—	5,853	—
Vimmerby	1,521	—	1,436	—	1,766	—	1,829	—	2,033	—	2,045	—

* Antal enligt grunderna i det framlagda förslaget.

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.
Borgholm	481	—	545	—	658	—	817	—	906	—	840	—
Visby	4,157	1	4,502	—	5,443	—	6,167	—	6,922	—	7,102	—
Karlskrona	12,456	3	14,097	3	15,300	2	16,558	2	18,300	1	20,613	1
Karlshamn	4,408	1	5,071	1	5,633	—	5,546	—	6,402	—	7,191	—
Sölvesborg	1,284	—	1,464	—	1,603	—	1,478	—	1,599	—	1,531	—
Ronneby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,899	—
Kristianstad	4,540	1	5,440	1	5,773	—	7,962	1	9,203	—	10,670	—
Engelholm	1,074	—	1,310	—	1,656	—	1,815	—	2,092	—	1,890	—
Simrishamn	1,046	—	1,365	—	1,415	—	1,532	—	1,841	—	1,966	—
Malmö	10,203	2	13,087	2	18,919	3	25,593	3	38,054	4	48,504	4
Lund	5,264	1	6,709	1	8,412	1	10,688	1	14,304	1	15,023	1
Landskrona	3,800	—	4,139	—	5,703	—	7,821	1	9,763	1	12,253	1
Helsingborg	3,211	—	4,140	—	5,333	—	7,941	1	11,550	1	20,410	1
Ystad	4,155	1	5,089	1	5,324	—	6,191	—	7,025	—	8,235	—
Skanör	629	—	755	—	824	—	803	—	710	—	1,078	—
Falsterbo	218	—	282	—	313	—	291	—	339	—		
Trelleborg	—	—	—	—	—	—	1,993	—	2,307	—	2,360	—
Halmstad	2,257	—	2,761	—	3,945	—	5,738	—	8,505	—	11,825	—
Varberg	1,660	—	2,123	—	2,503	—	2,344	—	2,965	—	4,391	—
Laholm	993	—	1,102	—	1,251	—	1,382	—	1,469	—	1,591	—
Falkenberg	862	—	953	—	1,131	—	1,364	—	1,600	—	1,760	—
Kungsbacka	473	—	577	—	539	—	575	—	620	—	771	—
Göteborg	21,558	5	26,084	5	37,043	6	56,288	7	76,401	8	104,657	8
Uddevalla	3,576	—	3,832	—	4,629	—	5,540	—	7,037	—	7,644	—
Strömstad	1,302	—	1,348	—	1,700	—	1,986	—	2,296	—	2,548	—
Marstrand	943	—	1,014	—	1,078	—	1,341	—	1,363	—	1,480	—
Kungälf	749	—	867	—	947	—	890	—	971	—	989	—
Venersborg	2,623	—	3,067	—	4,076	—	4,814	—	5,482	—	5,613	—
Borås	2,378	—	2,733	—	2,988	—	3,251	—	4,724	—	8,106	—
Alingsås	1,267	—	1,388	—	1,616	—	1,954	—	2,460	—	2,712	—
Åmål	1,450	—	1,329	—	1,629	—	1,687	—	2,454	—	2,756	—
Ulricehamn	1,328	—	1,455	—	1,424	—	1,038	—	1,215	—	1,162	—
Mariestad	1,609	—	2,059	—	2,277	—	2,354	—	2,658	—	3,097	—
Lidköping	2,081	—	2,417	—	2,304	—	3,994	—	4,734	—	5,180	—

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.
Skara	1,638	—	1,866	—	2,246	—	2,560	—	3,122	—	3,813	—
Sköfde	652	—	865	—	1,423	—	2,280	—	3,308	—	4,297	—
Falköping	586	—	693	—	1,191	—	1,705	—	2,575	—	2,799	—
Hjo	615	—	816	—	1,164	—	1,261	—	1,446	—	1,445	—
Karlstad	3,108	—	3,807	—	4,514	—	5,608	—	7,772	—	8,716	—
Kristinehamn	1,721	—	2,056	—	2,636	—	3,577	—	5,039	—	5,933	—
Filipstad	1,106	—	1,283	—	1,784	—	2,211	—	2,937	—	3,209	—
Örebro	4,227	1	5,177	1	7,377	1	9,100	1	11,785	1	14,547	1
Askersund	960	—	1,047	—	1,217	—	1,433	—	1,625	—	1,508	—
Lindesberg	776	—	876	—	1,091	—	1,242	—	1,585	—	1,532	—
Nora	756	—	908	—	1,100	—	1,440	—	1,536	—	1,373	—
Vesterås	3,414	—	3,780	—	4,541	—	5,367	—	6,201	—	8,122	—
Sala	3,385	—	3,252	—	3,381	—	3,859	—	4,836	—	5,753	—
Arboga	2,013	—	2,233	—	2,882	—	3,318	—	3,833	—	4,576	—
Köping	1,483	—	1,501	—	1,763	—	2,287	—	2,952	—	3,865	—
Falun	4,161	1	4,463	—	4,970	—	6,203	—	7,305	—	8,010	—
Hedemora	1,007	—	1,044	—	1,137	—	1,137	—	1,377	—	1,586	—
Säter	552	—	534	—	505	—	515	—	541	—	552	—
Gefle	8,137	2	9,261	1	10,975	1	13,822	1	18,758	2	23,484	1
Söderhamn	1,590	—	1,757	—	2,786	—	4,656	—	7,937	—	10,093	—
Hudiksvall	1,926	—	2,016	—	2,656	—	3,241	—	4,464	—	4,804	—
Hernösand	2,163	—	2,738	—	3,239	—	3,707	—	5,370	—	5,789	—
Sundsvall	2,075	—	2,837	—	4,432	—	6,405	—	9,116	—	13,215	1
Östersund	459	—	817	—	1,496	—	1,717	—	2,854	—	5,333	—
Umeå	1,269	—	1,505	—	1,855	—	2,565	—	2,818	—	3,233	—
Skellefteå	—	—	—	—	347	—	577	—	877	—	1,166	—
Luleå	1,139	—	1,257	—	1,516	—	1,905	—	3,120	—	4,755	—
Piteå	1,172	—	1,405	—	1,554	—	1,800	—	2,337	—	2,691	—
Haparanda	—	—	554	—	737	—	942	—	1,039	—	1,252	—
Summa	303,683	46	351,526	42	434,519	40	539,649	43	699,431	42	899,403	44
¹ / ₇₅ af summan	4,049	—	4,687	—	5,793	—	7,195	—	9,205	—	11,992	—
Stads- valkretsar	—	20	—	33	—	35	—	32	—	33	—	31
Landsbygden	2,835,204	—	3,131,015	—	3,425,200	—	3,628,876	—	3,875,237	—	3,885,272	—

Tab. 2.

**Beräknade folkmängden i hvar och en af rikets städer
åren 1900, 1910 och 1920.**

Enligt den relativa folkökningen i samma städer från 1860 till 1890.

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd	Riksdags- män.*	Folkmängd.	Riksdags- män.*	Folkmängd.	Riksdags- män.*
Stockholm	319,670	20	415,140	20	539,110	20
Södertelge	6,368	—	8,834	—	12,255	—
Vaxholm	1,829	—	2,102	—	2,415	—
Norrtelge	3,163	—	4,038	—	5,156	—
Östhammar	786	—	851	—	924	—
Öregrund	1,055	—	1,178	—	1,315	—
Sigtuna	587	—	623	—	662	—
Upsala	29,361	1	40,076	2	54,700	2
Enköping	4,224	—	5,424	—	6,966	—
Nyköping	6,434	—	6,926	—	7,454	—
Eskilstuna	14,518	—	19,321	—	25,714	1
Torshälla	1,604	—	1,896	—	2,242	—
Strengnäs	1,815	—	1,878	—	1,943	—
Mariefred	1,112	—	1,265	—	1,440	—
Trosa	663	—	732	—	809	—
Linköping	16,134	1	20,483	1	26,066	1
Norrköping	38,750	2	45,743	2	53,997	2
Söderköping	1,949	—	2,064	—	2,186	—
Motala	3,396	—	4,409	—	5,724	—
Vadstena	2,131	—	2,067	—	2,004	—
Skeninge	1,317	—	1,273	—	1,230	—
Jönköping	27,153	1	37,633	1	52,038	2
Eksjö	3,828	—	4,553	—	5,416	—
Grenna	1,167	—	1,165	—	1,163	—
Vexjö	8,386	—	10,646	—	13,515	—
Kalmar	13,356	—	15,153	—	17,191	—
Oskarshamn	8,065	—	11,113	—	15,313	—

* Antal enligt grunderna i det framlagda förslaget.

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.
Vesteryik	7,514	—	8,216	—	8,983	—
Vimmerby	2,147	—	2,255	—	2,368	—
Borgholm	911	—	989	—	1,072	—
Visby	7,761	—	8,480	—	9,266	—
Karlskrona	22,766	1	25,144	1	27,771	1
Ronneby	2,028	—	2,166	—	2,313	—
Karlshamn	7,798	—	8,458	—	9,175	—
Sölvesborg	1,507	—	1,483	—	1,460	—
Kristianstad	13,124	—	16,144	—	19,857	—
Simrishamn	2,194	—	2,448	—	2,731	—
Engelholm	1,975	—	2,064	—	2,157	—
Malmö	66,385	4	90,857	4	124,350	4
Lund	18,227	1	22,114	1	26,829	1
Landskrona	15,811	1	20,401	1	26,325	1
Helsingborg	31,925	2	49,937	2	78,111	3
Ystad	9,524	—	11,010	—	12,737	—
Trelleborg	2,568	—	2,795	—	3,309	—
Skanör-Falsterbo	1,058	—	1,039	—	1,020	—
Halmstad	17,049	1	24,582	1	35,443	1
Laholm	1,724	—	1,868	—	2,023	—
Falkenberg	2,049	—	2,363	—	2,739	—
Varberg	5,296	—	6,387	—	7,703	—
Kungsbacka	869	—	979	—	1,103	—
Göteborg	137,480	8	180,600	9	237,240	9
Kungälv	1,003	—	1,018	—	1,033	—
Marstrand	1,645	—	1,828	—	2,032	—
Uddevalla	9,035	—	10,679	—	12,623	—
Strömstad	2,916	—	3,337	—	3,819	—
Venersborg	6,245	—	6,948	—	7,730	—
Alingsås	3,223	—	3,830	—	4,551	—
Borås	11,305	—	15,767	—	21,990	—
Ulricehamn	1,086	—	1,015	—	948	—
Åmål	3,284	—	3,913	—	4,663	—
Mariestad	3,431	—	3,802	—	4,212	—

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd.	Riksdags- män	Folkmängd.	Riksdags- män	Folkmängd.	Riksdags- män
Lidköping	6,018	—	6,991	—	8,121	—
Skara	4,549	—	5,426	—	6,473	—
Sköfde	6,211	—	8,977	—	12,976	—
Hjo	1,553	—	1,669	—	1,794	—
Falköping	3,721	—	4,947	—	6,578	—
Karlstad	10,854	—	13,515	—	16,829	—
Kristinehamn	7,775	—	10,189	—	13,353	—
Filipstad	3,903	—	4,746	—	5,772	—
Örebro	18,241	1	22,874	1	28,684	1
Askersund	1,620	—	1,740	—	1,868	—
Nora	1,478	—	1,592	—	1,714	—
Lindesberg	1,716	—	1,921	—	2,151	—
Vesterås	9,859	—	11,967	—	14,527	—
Sala	6,868	—	8,199	—	9,788	—
Köping	5,021	—	6,522	—	8,473	—
Arboga	5,339	—	6,228	—	7,266	—
Falun	9,391	—	11,011	—	12,909	—
Säter	569	—	586	—	603	—
Hedemora	1,772	—	1,980	—	2,212	—
Gefle	30,261	1	38,995	1	50,249	1
Söderhamn	15,501	1	23,807	1	36,563	1
Hudiksvall	5,853	—	7,132	—	8,689	—
Hernösand	7,025	—	8,526	—	10,346	—
Sundsvall	19,020	1	27,376	1	39,402	1
Östersund	8,147	—	12,445	—	19,011	—
Umeå	3,875	—	4,658	—	5,600	—
Skellefteå	1,746	—	2,616	—	3,918	—
Luleå	6,960	—	10,188	—	14,914	—
Piteå	3,231	—	3,880	—	4,660	—
Haparanda	1,494	—	1,782	—	2,127	—
Samtliga städer	1,151,245	47	1,483,987	49	1,926,204	52
1/75 af summan	15,349	—	19,786	—	25,682	—
Antal stads- valkretsar	—	28	—	26	—	23
Landsbygden	4,055,260	—	4,232,950	—	4,418,430	—